

hanem kézzelfogható valóságokért. Ez ugyanis többet ér és erre adnak is valamit. Ez a rideg valóság. Hát ezzel álljunk az ifjúság elé? kérdezik az ideálisták. Ezzel is; de folytassuk a szemlélődést. Vajjon mi idézte elő ezt a nagyszabású változást? Semmi más, mint egy népek legnagyobb bűne. Az, hogy elmaradt, nem fejlődött, köz-erkölcsi tönkrementek, az országnak nem volt ellenőrző, fejlesztő ereje, s így össze kellett omlania. Ami vele történt, az természetes következménye a dolgok menetének, mert amint az egyes ember életében a bűn bűnhődéssel jár, éppen úgy történik ez a népek életében is. Ha tehát úgynevezett tanulságot akarunk, akkor ennél megrázóbb történeti tanulság kevés akad a népek hosszú életében. De nézzük az elmaradottság körülményeit. Makacs, fanatikus ragaszkodás a régi idők hagyományaihoz. Amíg körülöttük új világ keletkezett, ők csökönyösen ragaszkodtak régi szokásaikhoz s nem akartak sem látni, sem hallani. Megakasztották ezzel más népek fejlődését is és az összecsapásnak meg kellett történnie. Ime, lassan változik az előbbi kép. Az erőnek joga van az érvényesüléshez, a gyengének buknia kell. Ez természeti törvény. A természet törvényei pedig uralkodnak az emberen, de nemcsak uralkodnak, hanem élnek, fejlődnek és győzelmeskednek is. Ami ott történt, ám lehet, hogy hamis jelszóval indult, de annak így kellett történnie.

A történet másik fejezete az, mikor a győzők egymás ellen fordultak. De itt is megvillannak az emberi nagy momentumok. Az elbizakodottság, az egyszerre való naggyálétel szertelen vágya — tehát merénylet a természet törvényei ellen — az erőnkön felül való mérkőzés, amelyben bukni kell.

Ezeket és még sok más egyebet is megláthatunk abban a szemünk előtt lefolyt nagy küzdelemben, amelynek tanulságos részleteit meg nem látni éppen olyan hiba volna, mint azokat rosszul látni meg.

Keleti Adolf.

IRODALOM.

E. Chr. Trapp: Versuch einer Pädagogik. Mit Einleitungen und Anmerkungen herausgegeben von Th. Fritsch. Leipzig. 1913. (Koehlers Lehrerbibliothek.) 475 M.

Ismeretes, hogy Rousseau Emile-jének a megjelenése, mely Franciaországban inkább csak irodalmi jelentőséget nyert, Németországban oly széleskörű reformokat vont maga után, melyeknek Poroszország és utána a többi német államok iskolaügyük jelen álla-

potának alapvetését köszönik. E jelentős pedagógiai reformmozgalom, melyet a pedagógia történetében «filantropinizmus» néven ismerünk, mind világosabbá válik előttünk előfeltételei, indítékai és következményei tekintetében. Ezért ma már elfogulatlanabban is tudjuk megítélni, mint az előző nemzedékek és jobban tudjuk különválasztani Basedownak és tanítványainak pedagógiai gondolataiban az értékes és észszerű elemeket a furcsa és hasznavehetetlen elemektől.

A filantropiniszitikus gondolatvilág kellős közepébe vezet Trapp munkája, mely az egész mozgalomnak legrendszeresebb műve volt és amelyet Fritzsch, a filantropinizmusnak egyik legszorgalmasabb kutatója újra kiadott. Ezzel kétségkívül szolgálatot tett a pedagógia történetének, sőt a jelenkori pedagógiának is, hiszen a jelen mindig jó hasznát veheti a múlt tapasztalatainak.

Trapp műve nem tartozik ugyan a pedagógiai irodalom klasszikus munkái közé, de ennek ellenére megérdemli a tanulmányt, mert hű megtestesülése a racionaliszitikus filozófia hatása alatt lehetséges pedagógiai elméletnek. A bevezetésben három fejezetben fejtegeti a szerző a nevelés és a nevelőművészet szükségességét és végre azt a tételt, hogy a nevelés a nyilvános gondoskodás tárgya. A pedagógia anyagát aztán két részben adja: az elsőben foglalkozik a neveléssel általában, a másodikban a nevelés különös fajairól szól. Ez a második rész sok tekintetben hézagos. Ez ismertetésben az I. és II. részre szorítkozunk.

A nevelés célja Trapp szerint az ember kiképzése a boldogság számára; a boldogság pedig nem egyéb, mint kellemes érzelmek állapota. Ez a végső cél, nem pedig az Isten dicsősége vagy az erény. A nevelésnek tehát a boldogságot kell fokoznia, az ehhez szükséges szabályokat pedig két forrásban találja: az emberi természetben és az emberi társadalomban. E két forrás megismerésének az eszköze a lélektan, úgy hogy a következőkben Trapp részletes utasításokat ad a növendékek lélektani megfigyelésére nézve, de fájdalmasan jegyzi meg: «Wir haben keine Experimentalpsychologie, so wie wir eine Experimentalphysik haben», tehát meg kell teremteni. Utasításai itt némelykor kissé furcsák, midőn pl. azt is kívánja följegyeztetni, hogy hány-szor gúnyolják ki a tanítót stb. Pszichológiájában főleg Tetens és Grand nyomán halad. Eredményül a nevelés szabályait négy pontban foglalja össze. 1. A tevékenységnek szabad tért kell nyitni; 2. szabály a megóvás; 3. a szoktatás; 4. a tanítás. E négy főszabály azonban mindig egyszerre alkalmazandó. A tanításban meg kell különböztetni a materiális és formális oldalt. A tanítás anyaga mindazokból az érzéki, mechanikus, történeti és filozófiai ismeretekből áll, melyeket az ifjúságnak, mint valamely társadalom leendő boldog és hasznos tagjainak tudnia szükséges. A tanítás formális oldala pedig amaz

eszközöket foglalja magában, melyek a tanítás céljának elérésére szolgálnak, amilyenek a figyelem fölkelése, a tárgyak és módszerek változatossága, a megérezkítés stb. Áttérve az egyes tantárgyakra az idegen nyelvek tanítását a németországi iskolák egyik legnagyobb bajának mondja. Különösen a latin nyelv tanulása a legtöbb növendéknek bajt okoz, nem annyira maga a nyelv, mint ama mód, ahogyan azt tanítani kell: Trapp azután Basedow nyomán e nyelv gyakorlati tanítását sürgeti. Az erkölcsi nevelés terén legfőbb követelése az, hogy a gyermekeket engedelmességre kell zorítani. Majd felsorolja a fejlesztendő erényeket: igazságosság, lelkiismeretesség, szerénység, előzékenység stb.,; amíg «természetes nevelés», vagyis az életet utánzó nevelés nincsen, addig mindezeket csak a szó segítségével («Vorpredigen») lehet megtanítani, de legalább ne szaporítsuk oktanulul a szót. A testi neveléssel röviden végez és Locke, Tissot és Zückerl egészségtudományi szabályaira utal.

A II. részben a leendő nevelők neveléséről és az internátusi nevelésről értekezik. Különösen az első fejezet érdekes. Kiemeli, hogy a leendő pedagógusoknak kétfélet kell tanulniok, azt, amit majdani tanítani fognak és azt, amire nekik mint tanítóknak szükségök van. Ez utóbbi tanulmányokhoz tartozik a pedagógia rendszere, az emberi természet és társadalom ismerete, továbbá mennyiségtan, fizika, történelem stb. A teológia és a spekulatív filozófia azonban kerülendő. A sok tudás különben sem fontos, mert a nevelés oly férfit kíván, aki többet tesz, mint gondolkodik; többet cselekszik, mint tanul; aki inkább a lélek jelenlétével, mint annak mélységével rendelkezik; aki- nek a gyermek szakadatlan tevékenysége nem nyűg, hanem aki mindent velök végez, túr, szenved. Ez «ideális» nevelőnek ugyan egyetlen fakultás sem való, de ha már valamely fakultáshoz kell tartania magát, inkább az orvosi legyen az, mint a teológiai. Legtöbbet azonban a gyakorlat által kell tanulnia.

E rövid kivonat is mutatja, hogy Trapp pedagógiai felfogásának minden fény- és árnyoldalaival egyetemben korának a gyermeke. Neki és társainak kétségkívül vannak érdemei, bárha az ő alapelveik ma már maguktól értődőknek tetszenek. Az anyanyelv felkarolása, a testi nevelés kellő érvényesítése, a módszer javítása, a tanítóképzés szükségességének a hirdetése, az állami iskola, egységes iskola, munkaiskola modern jelszavai mind feltűnnek már náluk, nemkülönben foglalkoznak már a szexuális pedagógia, a klasszikus nyelvek és a kísérleti pszichológia (pedagógia) kérdésével. Igaz, hogy javaslataik, megoldásaik nem mindig szerencsések és hogy vannak nagy fogyatkozásaik is. Így az utilisztikus szempont túltengése érzéketlenekké teszi őket az irodalmi tanulmány belső értéke iránt. Túlbecsülik

továbbá a módszert és a külső instituciókat; a jutalomnak felette nagy szerepet adnak; a játszva tanulás elve pedig sok félszégnek az okozója.

Amíg tehát egy-egy tanuk a modern pedagógia egy-egy törekvésére emlékeztet és egyúttal arra figyelmeztet, hogy amit ma újnak tartunk, az már a multat is foglalkoztatta, minél fogva kötelességünkké válik a multba való belemélyedés; addig hibáik még tanulságosabbak, mert sok ballépéstől megóvhatnak és a rohanó haladástól is visszatarthatnak.

Szelényi Ödön.

Vaerling, Die Vernichtung der Intelligenz durch Gedächtnisarbeit. München, 1913, E. Reinhardt, 28° 122 l., 2-50 M.

Amidőn most világszerte az a jelszó, hogy a tudás hatalom, amidőn az iskolában, úgy mint az életben, csak minél több szakismertet kívánnak, ez a könyv azt igyekszik bizonyítani, hogy a tanulás, különösen a memorizálás mai módja egyenesen az intelligencia megromlását, különösen pedig a feltaláló, a produktív erő, a fantázia megnyomorítását, sőt megsemmisítését idézi elő.

Szerző mélyen járó pszichológiai fejtegetések alapján a memoriát az intelligenciával méri össze. A memoria alapvető lelki működés ugyan, sőt az öntudat folytonosságának hordozója, mégis csak segítője egy magasabb lelki működésnek: a gondolkodásnak, a fantáziának, a feltalálásnak, a produktív működésnek. Ezek nélkül a memoria olyan, mint egy raktár, melynek nem tudjuk hasznát venni. Szerző azonban nem maga a tanulás, mint inkább annak leginkább divó faja, az úgynevezett könyv nélkül való, vagy szóról-szóra való tanulás, tehát a memorizálás ellen kel ki. Csak a nyelvtanulásnál nem kifogásolja. A memorizálás a sok ismétlés által egyedüli célul a gyors, hű reprodukciót tűzi ki; az ismétlések számával azonban a megértő, észszerű elemek mind visszavonulnak s a pusztá emlékezeti mechanizmus erősödik. Ne a reprodukció legyen a főcél, hanem a megtanulandó elemek felhasználhatósága, ez pedig csak akkor lesz lehetséges, ha a felveendő elemeket az értelmi vonatkozások, a fogalmak közt való viszonyok tartják meg. A sok mindenféle ismeretnek ilyen beemlézése szerző szerint nagy kárára van a léleknek. A lélek ugyanis csak azon emlékezeti tartalmat tudja valóban értékesíteni, amely különös hajlamainak megfelel; a többi tartalommal nem tud mit kezdeni. Pedig de sok olyat szedünk magunkba, amihez semmi hajlamunk sincs. Ilyenek iránt aztán memoriánk sincsen. Ellen Key mondja, hogy mindent elfelejtett, amit nem szeretett. Linné, Rousseau, Helmholtz,